

Прамысловасць Бялыніцкага раёна ў 30-я гады 20 стагоддзя

У 1932 г. у раёне дзейнічала 6 малаказаводаў, шпаларэзны завод на чыгуначнай станцыі Друць, у Бялынічах пачаў працаваць ільнозавод, на якім было 66 рабочых.

У гады 2-й пяцігодкі ў раёне пераважала дробная прамысловасць: камбінат камунальнай гаспадаркі, гідраэлектрастанцыя, лесапільня, сукнавальня, ільнозавод, хлебазавод, маслазавод, млыны, прадпрыемствы па здабычы жывіцы, леспрамгас. За 1934 – 1936 гг. на прадпрыемствах мясцовай дзяржаўнай прамысловасці было выпушчана прадукцыі на 4481500 рублёў,

альбо 104.7 % да плана. Акрамя дзяржаўных, у раёне было 7 саматужна-прамысловых арцеляў: смалакурная, цагельная, кавальская, абутковая, кравецкая, бандарная, арцель па вырабе безалкагольных напіткаў. Абутковая арцель у Бялынічах вырабляла абутак для дзяцей і дарослых. Так, у 1934 г. арцель выпусціла абутку для дзяцей школьнага ўзросту на 20 тысяч рублёў.

У 1936 г. арцелі значна павялічылі выпуск прадукцыі. Так, у адносінах да 1934 г. кравецкая арцель павялічыла выпуск прадукцыі на 320 %, абутковая – на 207, цагельная – 254, смалакурная – на 154, безалкагольных напіткаў на 472, бандарная на 177 %.

За гады пяцігодкі была пабудавана грунтовая дарога Восліўка – чыгуначная станцыя Друць, вялося будаўніцтва шашы Магілёў – Мінск. Раён меў у 1936г. 19 грузавых аўтамабіляў і 6 легкавых. У 1936 г. план па кааперацыі выкананы на 7779 тыс. руб., у адносінах да 1934 г. (3926 тыс. руб.) ён узрос на 98%.

А. І. Марозаў, “Зямля Бялыніцкая”

З гісторыі развіцця Бялыніцкага касцёла

Калі ўпершыню ў Бялынічах узнік касцёл, які складаў частку кляштарнага будынка, дакладна невядома. Ёсць звесткі, што кляштар існаваў тут яшчэ ў XVI ст. і пры ім было некалькі манахаў. У 1624 г. ваявода Леў Сапега за свае сродкі пабудаваў на месцы старога нова драўляны кляштар для ордэна кармелітаў і забяспечыў яго фондушам з вёскамі Вугольшчына, Цэркавішча і Цяхцін. Фондушавы запіс быў зроблены ў актавай кнізе каралеўскай канцылярыі ў Варшаве і зацверджаны каралём Жыгімонтам III.

(Працяг на ст.2)

З гісторыі развіцця Бялыніцкага касцёла

(Працяг. Пач. на ст. 1)

У наступным годзе Сапега адпісаў кляштару чатыры пляцы з дварамі і агародамі мяшчан, што было зафіксавана ў Аршанскім судзе ад 20 чэрвеня 1628 г.

З XVII ст. у Бялыніцкім кляштары знаходзілася ікона маці Божай. Пра яе з'яўленне там хадзілі розныя паданні. Неўзабаве было заўважана, што яна валодае цудадаёйнай сілай. На працягу шэрагу гадоў некаторыя прыхаджане вылечваліся ад цяжкіх хвароб. Чуткі пра такую сілу іконы хутка разыходзіліся далёка за межы мястэчка. На пакланенне ёй ішлі шматлікія не толькі каталікі, але і праваслаўныя вернікі. Ікона стала народнай святыняй. У 1638 г. маршалак Вялікага княства Літоўскага Хрыстафор Завіша ахвяраваў для яе сярэбраную рызу.

У 1660 г. калі ішла вайна Расіі і Рэчы Паспалітай і расійскае войска наступала на беларускія землі, князь Павел Сапега і яго жонка Федора перавезлі ікону ў Ляхавіцкую крэпасць. Але вораг прыйшоў і сюды. Пачалася аблога, якая доўжылася з сакавіка па чэрвень 1660 г. расійскія войскі на чале з ваяводай Хаванскім некалькі разоў штурмавалі крэпасць, але безвынікова. Не дапамаглі і пастаянна падыходзячыя падмацаванні. Як піша гісторык Г. Сагановіч, маскоўскія ратнікі вырашылі нават звярнуцца да млынара - чараўніка, які за ўзнагароду абяцаў замовіць гарматы крэпасці, каб тыя не змаглі страляць. Ён таксама прапанаваў рабіць вялікую драбіну, каб па ёй можна было ўзбегчы на сцяну. З усяго гэтага нічога не атрымалася: гарматы працяг-

валі весці прыцельны агонь па ворагу, а драбіну - неўдалося падцягнуць да муроў. Урэшце, у канцы чэрвеня войскі гетманаў Чарнецкага і Сапегі каля вёскі Палонка разбілі; групоўку Хаванскага і аблога Ляховіч была знята.

Сучаснікі тых падзей лічылі, што крэпасць змагла выстаяць, дзякуючы высокаму духу яе абаронцаў, які падмацоўваўся цудадаёйнай сілай іконы. У 1663 г. ікона была перавезена назад у Бялынічы, Князь Казімір Агінскі ў 1703 г. вызначыў з прыбыткаў свайго Цяцерынскага маёнтка 30 талераў штогод на набыццё алею для лампады, якая пастаянна гарэла перад іконай. Станоўчае ўздзеянне іконы на людзей было настолькі ўразлівым, што для вывучэння гэтага феномену віленскі епіскап М. Зеньковіч стварыў камісію, якая падтвердзіла вылячэнне розных асоб ад немачы і цяжкіх хвароб у 1706, 1735, 1738, 1741, 1744, 1748 і 1751 г.г. Пратакол камісіі быў дасланы папе рымскаму Венедзіку XIV, які 19 красавіка 1756 г. булай Ватыканскага капітула прызнаў яе Цудатворнай. Каранацыю іконы ён даручыў правесці Смаленскаму епіскапу Гільзену, для чаго даслаў залатую карону, упрыгожаную каштоўнымі камянямі. У 1760 г. на сродкі магнахаў, князёў Агінскіх, Сапегі, Радзівілаў на месцы драўлянага быў пабудаваны каменны будынак. Месца, на якім ён стаяў, было ўзвышанае, таму і відаць ён быў здалек і вабіў вока сваёй веліччу і прыгажосцю. Тут, у новым храме ў 1761 г. і адбылася каранацыя іконы.

Пасля паўстання 1830 г. шмат якія касцёлы на Бела-

русі былі зачынены, ў тым ліку Галоўчынскі (1831 г.) і Дудаківіцкі (1847 г.). Бялыніцкі касцёл царскі ўрад вымушаны быў пакінуць, але пры ім ліквідаваўся кляштар. Каталіцкі прыход у Бялынічах за кошт прыхаджан зачыненых касцёлаў значна павялічыўся. У сярэдзіне XIX ст. слава аб Бялыніцкім касцёле і яго цудатворнай іконе набыла найбольшую вядомасць. Сюды ішлі памаліцца не толькі свае прыхаджане, але і многія каталікі Мінскай, Магілёўскай, Смаленскай, Віцебскай губерняў. Частымі наведвальнікамі касцёла былі і праваслаўныя мястэчкоўцы. Касцёл стаў самым вядомым ва ўсёй усходняй частцы Беларусі.

*Ікона Маці Божай
Бялыніцкай*

Настаяцель касцёла ксёндз Л. Гадлеўскі пісаў, што «бялыніцкая ікона Божай маці вядома ва ўсім Беларускім краі. Яна наведваецца з асаблівай пашанай каталікамі Магілёўскай і суседніх з ёй губерняў, для каталікаў Беларускага краю Бялыніцкі касцёл складае святыню асаблівага рэлігійнага значэння».

(Пр. на ст. 3)

З гісторыі развіцця Бялыніцкага касцёла

(Працяг. Пач. на ст. 1-2)

У 1859 г. у Бялынічах здарыўся вялікі пажар. Выгарэла значная частка мястэчка, у тым ліку пацярпеў і касцёл. На адбудову храма адгукнуліся майстры з Варшавы, Вільні, Магілёва. Толькі пры-хаджанамі было ахвяравана каля 30 тысяч руб.

Паўстанне 1863 - 1864 г. г. на Беларусі і падштурхнула царскі ўрад да новай хвалі наступу на каталіцызм. Многія касцёлы адразу былі зачынены. з іх ліку і бліжэйшы ад Бялыніч Княжыцкі (1865 г.). З Бялыніцкім касцёлам улады так не зрабілі - баяліся народнага выбуху. Была абрана тактыка паступовасці. Урасійскім гістарычным архіве захавалася пачатая ў 1832 г. асобная справа, прысвечаная Бялыніцкаму касцёлу, матэрыялы якой тычацца ў асноўным гісторыі яго закрыцця. перапісцы розных інстанцый па гэтым пытанні.

Яшчэ ў снежні 1832 г. у сувязі з закрыццём Бялыніцкага кляштара Магілёўскі губернатар Бажанаў у пісьме да магілёўскай каталіцкай кансісторыі прасіў даць звесткі аб цудатворнай іконе.:

Даць адказ губернатару кансісторыя даручыла іераманыху Уладзіславу Гедгайду, які добра ведаў гісторыю храма і яго знакамітай іконы. Спасылаючыся на літаратуру, якая мелася пры кляштары, аўтар падрабязна выклаў храналогію падзей па дадзеным пытанні. У выніку Гедгайд зрабіў выснову, што ікона заўсёды знаходзілася ў Бялыніцкім касцёле і з'яўляецца святыняй для ўсіх каталікаў, што ведаў пра яе існаванне.

Больш чым праз трыццаць гадоў пытанне аб іконе паў-

стала зноў. Бачачы перад сабой урадавую задачу закрыць касцёл у Бялынічах, мясцовая адміністрацыя і праваслаўнае начальства вырашылі пачаць менавіта з іконы. У праваслаўных храмах мястэчка і навакольных вёсак святары пачалі ўкладваць у вушы сваіх прыхаджан версію аб тым, што першапачаткова цудатворная ікона знаходзілася ў Аршанскім Кутэінскім манастыры і адтуль была тайна вывезена каталікамі. Зыходзячы з гэтага рабілася выснова, што ікону трэба вярнуць праваслаўным вернікам, а касцёл ператварыць у праваслаўную царкву. Духавенства пры садзейнічанні мясцовай паліцыі раз'язджала па вёсках і горах агітавала жыхароў за гэтую ідэю, збіраючы пры гэтым подпісы ўсіх тых, хто яе падтрымаў. Пасля гэтага 22 жніўня 1865 г. адбылося спешнае паседжанне праваслаўнай кансісторыі, якая на падставе сабраных подпісаў (іх аказалася няшмат) паставіла прасіць вышэйшае начальства задаволіць надзеі праваслаўнага насельніцтва аб перадачы ім касцёла.

Каталіцкі клір у такіх абставінах не мог маўчаць. У сваім рапарце на імя магілёўскага епіскапа Станеўскага ад 9 чэрвеня 1867 г. ксёндз Л. Гадлеўскі, выказваючы думку каталіцкай кансісторыі, прасіў забараніць праваслаўнаму духавенству падбурхтваць простых люд і, пакідаць без увагі адрасы, якія паступілі па гэтым пытанні, таму, штояны прычэпаць рфактам ісціны і верацярпімасці.»

Тым часам наступ праваслаўнага начальства працягваўся. Свае адносіны да падзей выклаў у лісце да магілёў-

скай праваслаўнай кансісторыі ад 31 жніўня 1867 г, магілёўскі архіепіскап, але бачаньне справы з плоскаці рэлігійнай ён перанёс у палітычную. У цэлым згаджаючыся з гісторыяй узнікнення касцёла, архіепіскап лічыў, што ён «быў патрэбны для таго., каб схіляць праваслаўных у вулію, а потым і каталіцтва». Кармяліцкі кляштар у Бялынічах быў заснаваны, на думку аўтара ліста, «як пастаянны варожы для праваслаўя місіянерскі лагер для зручнага дзеяння адтуль з мэтай звяржэння праваслаўя і рускай народнасці». Ігнаруючы гістарычныя факты аб верацярпімасці на Беларусі ў сярэднія вякі, архіепіскап беспадстаўна сцвярджаў, што «праваслаўныя цэрквы рабаваліся, духавенства катавалася» і што ўвогуле праваслаўная царква заўсёды была «праследуема і унижаема». Як верны слуга царскага ўраду і праваднік яго інтарэсаў, архіепіскап рабіў выснову, што калі «пакінуць Бялыніцкі касцёл у распараджэнні лацінскіх ксяндзоў, можна з упэўненасцю сказаць, што ўсе імкненні ўраду да трывалага ўстанаўлення ў гэтым краі праваслаўя і рускай народнасці застаюцца беспаспяховымі». Таму ён настойваў на перадачы касцёла праваслаўным і адкрыцці пры ім манастыра.

У адказ на дадзены ліст настаяцель касцёла ксёндз Л. Гадлеўскі ў рапарце ўпраўляючаму магілёўскай архіепархіяй Станеўскаму абверг гапоўны тэзіс праваслаўнага духавенства аб тым, што касцёл у Бялынічах быў пабудаваны сярод суцэльнай масы праваслаўнага насельніцтва і што каталікаў тут не было.

(Працяг на ст. 4)

3 гісторыі развіцця Бялыніцкага касцёла

(Працяг. Пач. на ст. 1-3)

У падцверджанне гэтага ён прывёў факты ўзнікнення касцёлаў раней, чым у Бялынічах: у 1387 г. у Абольцах. 1535 г. у Лукомлі. 1592 г. у Шклове, 1604 г. у Оршы. Талачыне і Стараселлі. У канцы Л. Гадлеўскі прасіў Станеўскага хадайнічаць перад урадам аб абароне Бялыніцкага касцёла і яго іконы ад наступу праваслаўных дзеячаў.

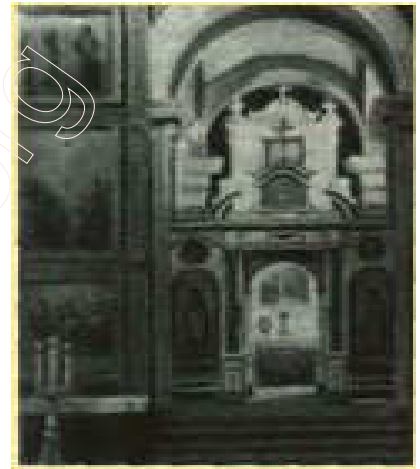
У кастрычніку 1867 г. было праведзена спецыяльнае паседжанне магілёўскай каталіцкай кансісторыі. Прысвечанае лёсу касцёла і яго іконы. У дакуменце паседжання былі падрабязна пазначаны галоўныя факты з гісторыі кляштарна, касцёла і іконы, з чаго вынікала, што храм і надалей павінен належаць каталікам. Вярхі праваслаўнага духавенства думалі інакш. Галоўнымі аргументамі на карысць іх права на касцёл былі: нававольнае насельніцтва ў масе сваёй праваслаўнае, першапачаткова ікона знаходзілася ў праваслаўным манастыры і зараз яна аднолькава ў пашане як сярод каталікаў, так і праваслаўных. Спасылаліся таксама і на спешную пастанову магілёўскай праваслаўнай кансісторыі ад 22 жніўня 1865 г., аб якой гаварылася вышэй. Але ўсяго гэтага было недастаткова для закрыцця касцёла. Фармальнай жа падставай для здзяйснення гэтай даўняй урадавай мары паслужыў царскі ўказ аб выкарыстанні ў касцёлах у дадатковых багаслужэннях і прапаведзях замест польскай рускай мовы. Гэты ўказ ішоў у рэчышчы агульнага наступу на каталіцтва ў імперыі. Але ва ўказе мелася важная агаворка: руская мова ўводзілася ў выпад-

ку калі гэтага жадалі прыхаджане. Ад прыхаджан Бялыніцкага касцёла прашэнняў такіх не паступала. Тым не менш святарам касцёла ставілася ў віну нежаданне выконваць указ.

Магілёўскай каталіцкай кансісторыі на гэты раз цяжка было змагацца за свае правы на касцёл. Урадавы махавік набіраў сілу. Усе вышэй згаданыя так званыя «прычыны» для закрыцця касцёла былі выкладзены магілёўскім епіскапам у дакладной запісцы ў дэпартамент духоўных спраў іншаземных веравызнанняў. На аснове гэтай запіскі на імя цара ў пачатку красавіка 1876 г. за подпісам дырэктара дэпартамента графа Э. Сіверса і міністра ўнутраных спраў А. Цімашова паступіў рапарт з прапановай ператварыць Бялыніцкі касцёл у праваслаўную царкву. Неўзабаве Аляксандр II аддаў магілёўскаму губернатару спыніць у Бялыніцкім касцёле багаслужэнне каталіцкага абраду, перадаць касцёл у праваслаўнае ведамства, а прыхаджан размеркаваць па бліжэйшых прыходах.

Непасрэднае выкананне загаду губернатар усклаў на магілёўскага спраўніка, які ў ноч з 11 на 12 красавіка 1876 г. з нарадам паліцыі з'явіўся ў доме ксяндза Стржэгоўскага і патрабаваў, каб той адчыніў касцёл. Ксёндз падумаў, што адбудецца нечаканая рэвізія і таму спакойна стаў апрацаваць. Але пасля таго, як касцёл быў адчынены спраўнік у прысутнасці панятых зачытаў прадпісанне губернатара, згодна з якім яму даручана прыняць касцёл з яго святой іконай і перадаць праваслаўным. Ксяндзу было дазvole-

на адслужыць апошнюю ціхую абедню, пасля чаго абодва настаяцелі касцёла былі дастаўлены ў Магілёў, дзе да вызначэння губернатарам месца далейшай іх службы, знаходзіліся пры мясцовым касцёле.

Зранку 12 красавіка богаслужэнне ў Бялыніцкім касцёле пачалося ўжо па праваслаўным абрадзе. Гэта з'явілася нечаканасцю для прыхаджан і яны выказалі сваю незадаволенасць. Памочнік магілёўскага паліцмайстра звярнуўся да дэкана магілёўскага касцёла А. Дзенісевіча з прапановай садзейнічаць «усмирению народа, который во время богослужения уже совершаемого православным духовенством оказывал свое негодование». А. Дзенісевіч адмовіўся рабіць якія-небудзь захады па гэтым пытанні, спасылаючыся на тое, што закрыццё Бялыніцкага касцёла адбылося тайна, без уведамлення каталіцкага начальства, якое аказалася перад фактам яго закрыцця, таму не павінна несці адказнасці за вынікі гэтага палітычнага акту.

(Працяг на ст. 5)

З гісторыі развіцця Бялыніцкага касцёла

(Працяг. Пач. на ст. 1-4)

Значная частка маёмасці касцёла, у тым ліку і чатыры званы вагой 62, 40, 20 і 9 пудоў, а таксама архіў, два органы, шаснаццаць ікон, метрычныя кнігі, мэблі былі перавезены ў Магілёў.

Галоўная славатасць касцёла - чудатворная ікона была пакінута ў храме, які з гэтага часу пачаў дзейнічаць як праваслаўная царква. Спрэчкі выклікала пытанне аб далейшым знаходжанні залатой кароны іконы. Каталіцкая кансісторыя, знаходзячы з таго, што карона мае выявы папскіх гербаў, а таксама гербаў князёў Агінскіх і Радзівілаў, лічыла, што знаходжанне яе ў праваслаўным асяроддзі будзе недарэчным, для якой яна і прызначалася.

Трэба зазначыць, што закрыццё Бялыніцкага касцёла не выклікала адкрытага выступлення яго прыхаджан супраць мясцовых улад, ці праваслаўнага духавенства. Каталікі вырашылі вярнуць касцёл іншым шляхам. Яны сталі пісаць прашэнні ў розныя інстанцыі. Першае прашэнне на імя Магілёўскага архіепіскапа, мітрапаліта каталіцкіх царкваў Расіі А. Фіялкоўскага датавана 28 мая 1876 г. Ад імя звыш двух тысяч прыхаджан ліст падпісала каля шасцідзесяці чалавек, сярод іх мяшчане, сяляне, дваране. Яны выказалі сваю крыўду і боль закрыццём іхняга храма, скардзіліся на тое, што бліжэйшы касцёл знаходзіцца на адлегласці 45 - 50 км, таму дзеці, якія паміраюць, застаюцца няхрышчанымі, дарослыя не маюць магчымасці выканаць сваю духоўную хрысціянскую патрэбу, а памерлыя пакідаюць гэты свет без споведзі і

адпявання. У канцы быў зварот да А. Фіялкоўскага, каб той хадайнічаў аб вяртанні касцёла перад царом, які, на думку прыхаджан павінен абавязкова адгукнуцца на іх просьбу. У сярэдзіне чэрвеня па гэтым жа адрасе было даслана другое прашэнне прыкладна таго ж зместу. Захоўваючы службовую ерархію, А. Фіялкоўскі даслаў абодва іх не цару, а ў дэпартамент духоўных спраў іншаземных веравызнанняў, пры гэтым асабістых адносін да дадзенага пытання невыказаў. Неўзабаве, 20 чэрвеня 1878 г. адтуль за подпісамі таварыша (намесніка) міністра ўнутраных спраў А. Лабанава - Растоўцава і ўпраўляючага дэпартаментам Э. Сіверса прыйшоў зваротны ліст, у якім прашэнні прыхаджан прызнаны «носячымі на себе характар неаблагоднамеренных внушэнняў і подстрекательстваў».

У хуткім часе гэтае суровае папярэджанне было даведзена да ведама былых прыхаджан Бялыніцкага касцёла. І трэба аддаць ім даніну павагі, яны не разгубіліся, не пакінулі пачатую барацьбу за права вырашаць свае рэлігійныя пачуцці ў месцах свайго пражывання, а не за «трыдзевяць зямель», Не знаходзячы падтрымкі ў свайго непасрэднага начальства, у канцы чэрвеня прыхаджане склалі тры новыя прашэнні. Адно з іх прызначалася непасрэдна цару, другое - яго сыну - наследніку прастола. і трэцяе - шэфу корпуса жан-цармаў з просьбай засцерагчы іх ад праследванняў мясцовых улад за падачу скарг і прашэнняў. Для перадачы прашэнняў азначаным асобам прыхаджане вылучылі свайго прадстаўніка - адука-

ванага чалавека, двараніна па паходжанні Пятра Жарына. Была сабрана неабходная колькасць грошай і ён рушыў у дарогу. У Пецярбурзе ён перадаў лісты цэсарэвічу і шэфу корпуса жандармаў. Сам манарх у гэты час знаходзіўся на адпачынку ў Іжорах, Там 6 жніўня 1876 г. і адбылася перадача ліста. Як гэта адбылося практычна і якой была рэакцыя цара - гістарычныя крыніцы не апавядаюць. У дакуменце ёсць голькі запіс са слоў ужо нам вядомага А. Фіялкоўскага, дзе гаворыцца, што «депутат от белыничских прихожан дворянин Жарин лично поверг к стопам Его императорского величества сказанную просьбу 6 августа 1876 г. в Ижорском лагере».

У той час пакуль П. Жарын ездзіў да цара, вернікі - каталікі Бялыніч і навакольных вёсак не пераставалі «бамбіць» сваё начальства новымі прашэннямі. У адным з іх, пад якім падпісалася 68 чалавек, ёсць зварот да А. Фіялкоўскага «присовокупить и свою просьбу к мольбам нашим у Его императорского величества дабы костёл Белыничский немедленно был нам возвращён, имея в виду, что 2000 душ прихожан большей частью бедных людей не имеют средства и возможности ездить к другому костёлу за 60 вёрст». Акрамя таго паступалі і шматлікія асабістыя просьбы прыхаджан са слёзным маленнем пасадзейнічаць вяртанню касцёла. І вось 12 жніўня 1876 г. на стол стат - сакратара А. Лабанава -Растоўскага з паметай «конфиденциально» лёг ліст ад А. Фіялкоўскага, у якім ён выказаў думку,

(Прац. на ст. 6)

З гісторыі развіцця Бялыніцкага касцёла

(Працяг. Пач. на ст. 1-6)

што «возвращение Бельничского костёла было бы истинным благодеянием для бедных католических прихожан и самым надёжным средством к поддержанию в них религиозных чувств, в которых лежат основание доброт нравственности и преданности к престолу и отечеству». У канцы пісьма мітрапаліт прасіў МВД давесці да ведама імператара, што прыхаджане Бялыніцкага прыходу прасілі, каб Бялыніцкі касцёл быў пакінуты ім «в виде особой милости».

Чакаючы адказу з Пецярбурга, у сваім чарговым прашэнні (падпісалася 138 чалавек) да мітрапаліта А. Фіялкоўскага ад 11 верасня 1876 г., прыхаджане выказалі упэўненасць, што «зная беспредельность благодеяний Его величества для всех верноподанных своих без различия вероисповеданий (гэта непакісная вера ў добрага цара - бацюшку! - Я. Н.) мы вполне убеждены, что Бельничский костёл... будет нам возвращён». Таму да становячага вырашэння пытання прапанавалі часова наладзіць багаслужэнне ў капліцы, што знаходзілася на каталіцкіх могілках мястэчка, перанесці туды чудатворную ікону, і таксама спыніць перадачу касцёла праваслаўнаму ведамству, пакуль не адбылося яго асвятчэнне, а багаслужэнне ідзе толькі ў часова прыстасаваным іканастасе, як у ваенна - паходных цэрквах.

Тым часам вестка аб закрыцці касцёла ў Бялынічах дайшла да рымскага папы. Як чалавек, які ў жыцці кіраваўся не палітычнымі, а рэлігійнымі пачуццямі, ён не разумеў навошта гэта было рабіць, калі

ў Бялынічах і без таго маецца тры праваслаўныя царквы. Таму праз кардзінала Антанэлі ён дасылае ліст Магілёўскаму архіепіскапу А. Фіялкоўскаму, у якім гаворыць аб неабходнасці для кожнага хрысціянна спраўляць свае рэлігійныя патрэбы, пазбаўленне якіх ёсць замах на іх рэлігійныя пачуцці. У тым, што касцёл быў зачынены папа в значнай ступені вінаваціў вышэйшых каталіцкіх чыноў і ў першаю чаргу А. Фіялкоўскага.

Атрымаўшы такі папрок ад самога рымскага папы 80-гадовы галава каталіцкіх цэркваў Расіі быў вельмі ўсхваляваны. Ён тэрмінова піша другі ліст у МУД, дзе выказвае сваю бездапаможнасць перад указам цара аб закрыцці касцёла, які быў ажыццёўлены тайна без ведама і ўдзелу каталіцкай кансісторыі, а таксама ўмольвае дэпартамент духоўных спраў іншаземных веравызнанняў вярнуць Бялыніцкі касцёл каталікам «кои и без того страдают от недостатка их храмов, лишившись таковых немало в прежние годы». Праз некалькі дзён, 20 верасня 1876 г, мітрапаліт А. Фіялкоўскі ўрэшце вырашыў напісаць непасрэдна цару. У сваім лісце ён просіць «о всемнлостнейшем повеление отдать Бельничский котёл католикам...». вяртанне якога, на думку мітрапаліта, «укрепит в них чувства беспредельной преданности императорскому величеству, будет одним из значительных благодеяний, каким пользуются верноподанные в Твое Августейшее монарх мудрое царствование».

Але ніякія просьбы не далі вынікаў. Змагацца з паперамі

было куды лягчэй, чым з жывымі людзьмі. Для царскіх улад галоўным было тое, што ў Бялынічах пры закрыцці касцёла не было выступленняў і процідзеянняў з боку прыхаджан - каталікаў, як гэта часта здаралася ў іншых месцах Беларусі. Таму на ўсе прашэнні Пецярбургу не было ніякай рэакцыі. Мэта была дасягнута. Цэнтр «паланізму» ў Бялынічах быў ліквідаваны, таму што ў сталіцы імперыі лічылі, што польскі ўплыў на беларускія землі ідзе перш за ўсё праз касцёл, праз каталіцкую веру. На справе палітыка і рэлігія не супадалі.

Толькі нязначная частка каталікаў, пераважна заходняй Беларусі, лічылі сябе палякамі, ва ўсходняй жа каталікі былі этнічнымі беларусамі, якіх наведванне касцёла стагоддзямі не змагло апалячыць. Тым не менш для ўмацавання пазіцыі ураду праз праваслаўе пры былым Бялыніцкім касцёле ў 1877 г. быў створаны праваслаўны мужчынскі манастыр, а касцёл унутры і часткова знешне перабудаваны ў праваслаўную царкву. З прыходам да ўлады бальшавікоў, калі яшчэ не пачаліся праследаванні вернікаў, прыхаджане - каталікі Бялыніч і наваколля ў пачатку 1918 г. ўзнялі пытанне перад новымі аб перадачы ім касцёла. Акрамя прыхаджан свае хадайніцтвы на імя ўпраўляючага каталіцкімі справамі па Магілёўскай і Смаленскай

губернях аб вяртанні каталікам адабранага ў іх касцёла даслалі ў маі 1918 г. настояцель Свяцілавіцкага касцёла ксёндз В. Пашкевіч і выконваючы абавязкі Магілёва - Горацкага дэкана ксёндз Д. Лапашка. **(Закан. на ст. 7)**

З гісторыі развіцця Бялыніцкага касцёла

(Заканч. Пач. на ст. 1-6)

У сваю чаргу ўпраўляючы каталіцкімі справамі ў названых губернях даслаў аналагічнае прашэнне архіепіскапу Магілёўскаму і Мсціслаўскаму Канстанціну. Апошні даў адказ, што для перадачы касцёла каталікам трэба згода ўсіх праваслаўных жыхароў Магілёўскай губерні, таму што ён з'яўляецца народным здабыткам ўсёй епархіі. Было прапанавана ўнесці пытанне на разгляд епархіяльнага сходу. Але яго вырашэнне зацягнулася на некалькі год. Гэта прымусіла каталікаў мястэчка абсталяваць у хаце мешчаніна Альбіна Шчэрбы (вул. Кутніцкая, 137) капліцу, пад якую гаспадар адвёў адзін пакой даўжынёй 14 і шырынёй 7 аршын. Тут быў змайстраваны не-

вялікі алтар, у якім размяшчалася 14 абразоў з выявамі розных святых. На сцяне пакою знаходзілася копія цудатворнай іконы Бялыніцкай Багародзіцы. У лістападзе 1921 г. з дазволу Магілёўскага архіепіскапа Цэпляка капліца была асвечана настояцелем Свяцілаўскага касцёла А. Сакам. Але гэтам пытанне аб стварэнні каталіцкага прыходу ў Бялынічах не было вычарпана. Усё ішло да таго, што былы касцёл, які з 1876 працаваў як праваслаўная царква, будзе вернуты каталікам. Аб гэтым сведчаць дзве кароценькія тэлеграмы Магілёўскага архіепіскапа ад 2 красавіка 1923 г. У адной ён раіць настояцелю Магілёўскага кафедральнага касцёла І. Белагалову загадваць Свяці-

лавіцкім і Бялыніцкім касцёламі, а другой - настояцелю Свяцілаўскага касцёла У. Кундзе прапаноўвае новае месца службы: узначаліць Ромненскі касцёл і выконваць абавязкі настояцеля Грос-Вердэрскага касцёла. Але раптам 21 чэрвеня гэтага ж года дзвумя яшчэ больш кароткімі тэлеграмамі архіепіскап адмяняе папярэднія рашэнні. Вяртанне касцёла так і не адбылося. Пачаліся праследаванні вернікаў і служыцеляў культуры. Далейшы лёс храма быў трагічны. У 1930 г. манастыр быў зачынены, дзейнічала толькі царква. Але ў 1953 г. будынак быў узарваны і канчаткова разбураны ў 70-я гады.

Яўген Насытка

Калі ў Бялыніцкім раёне ўпершыню ўзніклі першыя грамадскія бібліятэкі?

Першыя грамадскія бібліятэкі для агульнага карыстання – спачатку для патрэб вучняў і настаўнікаў – натэрыторыі бялыніцкага краю пачалі фармавацца напачатку 19 стагоддзя і дзейнічалі пры школах. Колькасць літаратуры ў іх з кожным годам павялічвалася.

Самай вялікай школьнай бібліятэкай лічылася бібліятэка пры Эсьмонскім народным вучылішчы. У 1910 годзе, напрыклад, у яе фондах мелася 397 кніг фундаментальнай літаратуры, 1032 – вучнёўскія кнігі, 108 – вучэбных дапаможнікаў. А пачыналася гэта бібліятэка са 119 кніг.

Існавалі бібліятэкі са значна меншымі фондамі і пры астатніх народных вучылішчах,

царкоўна-прыходскіх школах.

Багаты кнігазбор меўся пры Бялыніцкім кармеліцкім кляштары, а пазней пры Раства-Багародзіцкім манастыры. Але лёс гэтай бібліятэкі невядомы.

Да 1945 года ў раёне існавала прыватная бібліятэка. У 1945 годзе ў мястэчку арганізуюецца раённая бібліятэка. Фонды яе былі сфарміраваныя з кніг Чалябінскай абласной бібліятэкі, якія былі перададзеныя ў дар бялынічанам.

Па стану на 1 студзеня 1947 года кніжны фонд раённай бібліятэкі складаў 950 экзэмпляраў.

Размяшчалася яна ў адным з манастырскіх памяшканняў. Працавала ў ёй тры чалавекі. Загадвала кніжным багаццем

раёна В. Ц. Арлова.

У 1977 годзе ўсе бібліятэкі раёна аб'ядналіся і ўтварылі цэнтралізаваную бібліятэчную сістэму. Кніжны фонд яе цяпер перавышае больш за паўмільёна экзэмпляраў літаратуры па самых разнастайных галінах ведаў.

“Згукі мінуўшчыны”

Сацыяльна-эканамічнае развіццё Бялыніцкага раёна ў 1953 – 1964 гадах

Пасля змены кіраўніцтва краіны паступова намеціліся зрухі да лепшага ў эканоміцы. У 1953 г. калгаснікі калгаса “Наша перамога” атрымалі ўраджайнасць бульбы па 180 ц з гектара, капусты па 200 ц, карняплодаў па 250 ц. Ільнаводчае звяно Ганны Грышанавай з калгаса імя Леніна сабрала па 8,5 ц льносемя з кожнага гектара. Па 14 ц азімай пшаніцы з гектара з асобных участкаў знялі калгаснікі калгаса імя Мічурына Шылавіцкага сельсавета.

На раённай сельскагаспадарчай выстаўцы, якая праходзіла ў Бялынічах у кастрычніку 1953 г., асаблівай увагай карысталіся экспанаты з жывёлагадоўчай галіны. Так, карова Шчуплая, якую дэманстраваў калгас імя Карла Маркса Ланькаўскага сельсавета, давала да 13 л малака ў суткі. За 250 дзён даярка Валянціна Рабчыкава надаіла ад яе 3250 л малака.

На сельскагаспадарчай раённай выстаўцы быў прадстаўлены магутны трактар “ДТ-54”, на якім у калгасе “Праўда” Ланькаўскага сельсавета трактарыст Фядос Котаў за два гады апрацаваў 2314 га без капітальнага рамонту, а таксама трактар “У-2”, на якім трактарысты Трусаў і Лявончык працавалі ўжо ў лік 1955 г.

Ужо ў 1954 г. у калгасах мелася 60 грузавых аўтамабіляў, у МТС – 122 гусенічныя трактары, з іх 51 у Бялыніцкай МТС, 38 – у Беларускай, 33 – у Каліноўскай; 38 колавых

трактароў.

У 1955 г. у Маскве на Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы (УСВГ) быў прадстаўлены калгас імя Леніна Галоўчынскага сельсавета. У 1954 г. у калгасе атрымалі ўраджайнасць ільновалакна па 4 ц з гектара на плошчы 100 га, ільносемя па 4,75 ц.

У 1955 г. на УСВГ у Маскве ад лясной прамысловасці былі прадстаўлены Кацярына Старавойтава – звеннявая лесакультурнага звяна Бялыніцкага лясніцтва, Вольга Коршунава – звеннявая лесакультурнага звяна Асавецкага лясніцтва, Анастасія Лапо – звеннявая лесакультурнага звяна Эсьмонскага лясніцтва, Аляксей Казлоўскі – ляснік Асавецкага лясніцтва.

У 1959 г. у сельскай гаспадарцы стала актыўна ўкараняцца кукуруза.

У пачатку 1960-х гадоў у Бялынічах пачалі працаваць майстэрня па рамонце матацыклаў, перасовачныя прыёмныя пункты. За гады сямігодкі (1959 – 1965 гг.) у вёсках раёна прайшла электрыфікацыя.

У 1964 г. калгасы і саўгасы раёна датэрмінова выканалі план продажу дзяржаве збожжа, малака, ільнопрадукцыі. Усе прамысловыя прадпрыемствы раёна выканалі план 1964 г. па вытворчасці валавай прадукцыі на 109,5 %.

У 1954 г. з бюджэту было накіравана на народную адукацыю 6999 тыс. руб., на ахову здароўя і фізічную культуру – 1876 тыс. руб., на сацы-

яльнае забеспячэнне – 40 тыс. руб., на культуру – 8910 тыс. руб. У 1959 г. у раёне працавалі 84 школы, з іх 18 сямігадовых, 8 сярэдніх, 58 пачатковых. У іх вучылася 7253 навучэнцы, працавалі 417 настаўнікаў. Дзейнічалі раённая бальніца на 75 ложкаў, тры сельскія ўчастковыя бальніцы, сельская ўрачэбная амбулаторыя, 13 фельчарска-акушэрскіх пунктаў, санэпідэманстанцыя, раённая аптэка, чатыры сельскія. У раёне працавала 17 урачоў, з іх 4 зубных, 112 работнікаў сярэдняга медыцынскага персаналу.

Сетка культустаноў складалася з раённага Дома культуры (у 1961 г. быў пабудаваны яго новы будынак), 4 сельскіх клубаў у вёсках Заполле, Галоўчын, Машчаница, Ланькаў, 17 хат-чытальняў, 28 калгасных клубаў, раённай і дзіцячай бібліятэк, 10 сельскіх. Кніжны фонд налічваў 49 тысяч экзэмпляраў.

1 сакавіка 1959 г. старшыня калгаса імя Чкалава Пётр Ісакавіч Аляксейчыкаў быў абраны дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР,

А. І. Марозаў, “Зямля Бялыніцкая”

Хто з ураджэнцаў раёна прымаў удзел у парадзе Перамогі?

Удзел у парадзе Перамогі, які адбыўся 24 чэрвеня 1945 года, прымаў жыхар вёскі Сіпайлы Міхаіл Данілавіч Гольманаў.